

Valsts probācijas dienests

Piespiedu darbu un nosacītas notiesāšanas piemērošana un izpilde

Ziņojuma autori:

Dr. sc. soc. Anvars Zavackis

Dr. sc. soc. Jurijs Ņikišins

Rīga, 2016

Saturs

Ievads	3
Pētījuma metodoloģija.....	5
Pētījuma norise	5
Pētījuma izlase	6
Pētījumā izmantotās metodes un datu analīze	8
Pētījuma rezultāti.....	9
Piespiedu darbu piemērošanas un nosacītās notiesāšanas dinamika	9
2013. un 2016.g. izlašu salīdzinājums.....	12
Nosacītās notiesāšanas un piespiedu darba piemērošana 2013. un 2016. gados Krimināllikuma pantu griezumā	15
Piespriestā soda - nosacītās notiesāšanas un piespiedu darba – ilgums vai apjoms 2013.g. un 2016.g. izlasē.....	18
Secinājumi un diskusija.....	25
Izmantoto avotu un literatūras saraksts	30

Ievads

Kopš Valsts probācijas dienesta (turpmāk dienests) izveides, lielākais dienesta darba apjoms ir saistīts ar kriminālsoda – piespiedu darbs – izpildi un nosacīti notiesāto uzraudzību. Tā, piemēram, 2015. gada 31. decembrī VPD veica 2927 nosacīti notiesātu personu uzraudzību un 2698 probācijas klientu turpināja pildīt piespiedu darbu. Šīs abas grupas veidoja 88% no visiem probācijas klientiem, kas šajā laikā izcietu sodu sabiedrībā¹. Tāpēc dziļāka izpratne par nosacītas notiesāšanas un piespiedu darba piemērošanu un izpildi, kā arī plašāks priekšstats par šīm probācijas darba mērķgrupām (Cik līdzīgas, cik atšķirīgas ir šīs probācijas klientu grupas?) var veicināt efektīvāku kriminālsodu politiku un praksi.

Nosacītas notiesāšanas (NN) un piespiedu darbu (PD) piemērošana ir dinamisks process, tā ir mainījies laikā kopš dienests īsteno abas šīs funkcijas, t.i., piespiedu darbu piemērošana ir būtiski palielinājusies, bet nosacīti notiesāto personu skaits ir samazinājies. Aplūkojot VPD 2010. gada un 2015. gada publiskos pārskatus (VPD, 2010; VPD, 2015), varam konstatēt, ka 2010. gadā VPD veica 10 563 nosacīti notiesāto personu uzraudzību un organizēja piespiedu darba izpildi 6247 personām, bet 2015. gadā uzraudzībā esošo klientu skaits jau bija mazāks kā probācijas klientu skaits, kas notiesāti ar piespiedu darbiem – 2015. gadā dienests veica 4969 nosacīti notiesātu personu uzraudzību, bet piespiedu pildīja 8974 sodītas personas. Šādu sodu piemērošanas dinamiku ir ietekmējis 2012.gada 13.decembra likums „Grozījumi Krimināllikumā” (likums stājas spēkā 2013.gada 1.aprīlī), kas paplašināja piespiedu darba piemērošanas iespējas, kā arī vēl citi ar sodu piemērošanu un izpildi saistīti apstākļi.

Tāpēc, lai dziļāk izprastu pārmaiņas nosacīti notiesāto un ar piespiedu darbiem notiesāto grupās 2017. gadā tika īstenots pētījums “Piespiedu darbu un nosacītas notiesāšanas piemērošana un izpilde”.

¹ Aprēķiniem izmantoti Eiropas Padomes ikgadējās sodu statistikas SPACE II pārskatā par 2015. gadu (Council of Europe Annual Penal Statistics – SPACE II – 2015) iekļautie dati .

Izpētes kopumu veido priekšizpēte un padziļināta no dienesta datu bāzes „Probācijas lietu uzskates sistēma” (PLUS) izgūtu datu par nosacīti notiesātajām un ar piespiedu darbu notiesātām personām analīze:

- **Priekšizpēte.** Priekšizpētes laikā tika veikta dienesta gada pārskatos un Tiesu informācijas sistēmas (TIS) krimināllietu statistikas pārskatos iekļautās informācijas analīze, analizējot nosacītas notiesāšanas un kriminālsoda – piespiedu darbs - piemērošanas dinamiku laika posmā no 2010. gada līdz 2016. gadam. Tāpat tika apzināti rādītāji, kas raksturo izvēlētās mērķgrupas un ir izgūstami no PLUS. Balstoties uz veikto priekšizpēti tika veidota pētījuma izlase un noteikti no PLUS izgūstāmās datu vienības.
- **Padziļināta izpēte.** Padziļināta izpēte ietvēra divu laikā nošķirtu izlašu veidošanu (1. izlasē tika iekļautas personas, kurām soda izpilde tika uzsākta pirms 2012.gada 13.decembra likuma „Grozījumi Krimināllikumā” spēkā stāšanās, bet 2.izlasi veidoja personas, kurām soda izpilde tika uzsākta pēc minēto grozījumu spēkā stāšanās) un datu par nosacīti notiesātajiem un ar piespiedu darbiem notiesātajiem salīdzinošas analīze.

Izpētes mērķi ir:

- 1) raksturot nosacīti notiesāto un ar piespiedu darbiem notiesāto mērķgrupas;
- 2) noskaidrot strukturālās izmaiņas nosacīti notiesāto un ar piespiedu darbiem notiesāto grupās, kas notikušas pēc 2012.gada 13.decembra likuma „Grozījumi Krimināllikumā” spēkā stāšanās.

Pētījuma metodoloģija

Pētījuma norise

Pētījums tika īstenots divos posmos un pētījuma mērķa sasniegšanai tika īstenotas šādas aktivitātes:

1. posms – priekšizpēte un padziļinātās izpētes sagatavošana

- 1) pētījuma dizaina veidošana (pētījuma plāna, stratēģijas un metodoloģijas izstrāde);
- 2) priekšizpēte (dienesta gada pārskatu, TIS datu analīze);
- 3) prezentācijas par priekšizpētes rezultātiem sagatavošana;
- 4) izlases veidošanas kritēriju noteikšana;
- 5) no PLUS datu bāzes izgūstāmo mainīgo noteikšana.

2. posms – padziļināta izpētē un pētījuma ziņojuma sagatavošana

- 1) izlašu veidošana (1. un 2. izlase);
- 2) datu ieguve un sagatavošana analīzei (datu masīva struktūras veidošana; datu izgūšana no PLUS; datu tīrīšana un koriģēšana);
- 3) datu analīze;
- 4) izpētes ziņojuma sagatavošanas.

Pētījuma izlase

Pētījuma izlases veidošanai tika apzināti esošie un bijušie VPD klienti, kas bija VPD klienti noteiktos divos laika periodos (no 2012.g. 1.aprīļa līdz 2013.g. 31.martam un no 2015.g. 1.aprīļa līdz 2016.g. 31.martam) un kuriem šajā laika periodā tika uzsāka piespiedu darbu izpilde vai kuri šajā laikā nonāca probācijas uzraudzībā kā nosacīti notiesātas personas. Turpmāk šīs soda izpildes uzsākšanas ziņā atšķirīgās izlases tiks apzīmētas kā “2013.g. izlase” vai “1.izlase” un “2016.g. izlase” vai “2. izlase”. No PLUS datu bāzes ar SQL un KNIME programmatūras palīdzību tika izgūti dati par datu bāzē iekļautajiem probācijas klientiem. Kopā no PLUS datu bāzes iegūti dati par 14 830 gadījumiem (tika izgūti demogrāfiskie dati un dati par noteiktajā laika periodā uzsākto sprieduma vai lēmuma izpildi).

Lai veiktu gadījumu izlasi turpmākajai analīzei, tika veikti šādi secīgi rīcības soļi:

- 1) Tika veikta gadījumu pārbaude un datu tīrīšana. No izlases tika izslēgti gadījumi, kad uzraudzības uzsākšana vai piespiedu darbu izpildes uzsākšana neatbilda izvēlētajiem laika perioda kritērijiem (01.04.2012. – 31.03.2013. vai 01.04.2015. – 31.03.2016.). Tā tika izslēgti gadījumi, kuros PLUS sekcijas slēgšanas iemesls bija “kļūdaini iekārtota sadaļa”.
- 2) Tā kā viena gada periodā persona varēja vairākas reizes uzsākt spriedumā vai lēmumā noteiktā soda izciešanu, tādējādi viena persona veidoja vairākus analīzes gadījumus, tika pieņemti vairāki lēmumi:
 - a) datu masīvā tika izveidoti papildus mainīgie: “spriedumu vai lēmumu skaits personai, kas uzsākti izpildīt izvēlētajā laika periodā”; “rindu skaits (gadījumu) personai”; “persona ir iekļauta vienā vai abās izlasēs”; “sodu dažādība/kombinētie sodi”;
 - b) ja persona ir iekļuvusi gan pirmajā, gan otrajā izlasē, saglabāt abu sekciju datus un analizē tos uzskatīt kā atsevišķus gadījumus (113 personas ir iekļautas abās izlasēs šī iemesla dēļ, t.i. personas izcieta sodu gan 2012., 2013. gadā, gan 2015., 2016. gadā);
 - c) ja persona vienas izlases ietvaros ir gan nosacīti notiesāta, gan ar piespiedu darbiem notiesāta, gan personai ir piemērots papildsods – probācijas uzraudzība, saglabāt katru no minētajām sekcijām kā atsevišķu ierakstu rindu (tā 231 persona viena izlases perioda ietvaros gan bija nosacīti notiesāta, gan notiesāta ar piespiedu darbiem; 155 ar piespiedu darbiem notiesātām personām bija piespriests papildsods – probācijas uzraudzība, 4 izlasē iekļautie probācijas klienti bija gan nosacīti

notiesāti, gan ar piespiedu darbiem notiesāti, gan viņiem bija piemērots papildsods – probācijas uzraudzība);

- d) ja persona viena un tā paša perioda ietvaros atkārtoti tika nosacīti notiesāta vai personai atkārtoti tika piemēroti piespiedu darbi, tad analīzei tika saglabāti sekcijas dati, ar vēlāko sekcijas atvēršanas datumu, bet iepriekš iekārtotie sekciju ieraksti tika dzēsti (no 1. izlases 2701 nosacītas notiesāšanas gadījuma tika dzēsti 103 gadījumi (3,8%), jo persona viena gada laikā bija atkārtoti nosacīti notiesāta, bet otrajā izlasē (pirms dzēšanas izlasē bija 1664 gadījumi) šādi atkārtoti nosacītas notiesāšanas gadījumi bija 65 (3,9%); 1. izlasē 250 gadījumos notiesātā persona uzsāka piespiedu darbu izpildi divas vai vairāk reizes (atkārtota piespiedu darbu piemērošana veido 6,4% no visiem 3889 gadījumiem), savukārt 2. izlasē šādu gadījumu skaits, kad piespiedu darbs viena gada laikā ir piemērots divas vai vairāk reizes, bija lielāks, t.i., 813 gadījumi no 6318 bija atkārtotas piespiedu darba piemērošanas gadījumi, kas veidoja 12,9% no visiem piespiedu darbiem, kuru izpilde uzsākta laikā no 2015.g. 1.aprīļa līdz 2016.g. 1.martam².

Pēc datu pārbaudes (gadījuma atbilstība izlases kritērijiem) un izlases kritērijiem neatbilstošu un ierakstu dzēšanas, tālākajā izpētē tika iekļauti 13 592 gadījumi. Šie gadījumi satur informāciju par 12 762 personām (11 893 personām ir viena ieraksta rinda (viens gadījums), 800 personām ir divas ierakstu rindas (piemēram, personai ir ierakstu rinda, kas saistīta ar 2012. gadā piemēroto sodu, kā arī otra ierakstu rinda, kas saistīta ar 2015. gadā piemēroto sodu), bet 33 personām datu kopā ir trīs ierakstu rindas.

² Ja nosacītas notiesāšanas gadījumā atkārtotas nosacītas notiesāšanas gadījumu īpatsvars abās izlases grupās (1. un 2. izlasē) ir līdzīgs (3,8% pirmajā izlasē un 3,9% otrajā izlasē), tad piespiedu darbu atkārtota piemērošana 2016. gada izlasē ir dubultojusies, t.i. pirmajā izlasē bija 6,4% atkārtotu piespiedu darbu piemērošanas gadījumi, bet otrajā izlasē atkārtotu piespiedu darba piemērošanas gadījumu īpatsvars ir 12,9%.

Pētījumā izmantotās metodes un datu analīze

Pētījumā ir izmantotas šādas kvantitatīvās datu analīzes pamatmetodes:

- 1) Viendimensionāls biežumu sadalījums – proti, kāda pazīmes vērtību biežumu aplūkošana (piemēram, kāds īpatsvars izlasē iekļauto probācijas klientu izdarīja zādzību, cik daudz cilvēkiem tika piespriests piespiedu darbs utt.) Tā ir vienkāršākā analīzes metode un līmenis.
- 2) Krustojuma tabulas ar Hī-kvadrāta testu. Šī metode tika izmantota divu pazīmju sakarību izpētei, ja pazīmes ir kategoriālas (piemēram, dzimums, izglītības līmenis vai piespriestā soda veids), nevis kvantitatīvas (piemēram, vecums, probācijas sistēmā pavadīto gadu skaits vai ienākumi euro). Hī-kvadrāta koeficientam tiek aprēķināta p -vērtība (p -value), kas parāda, cik konstatētās atšķirības (piem., piespriestā soda veidos vīriešu un sieviešu vidū) ir statistiski nozīmīgas.
- 3) T-testi un izkliedes analīze. Šīs metodes izmanto, lai noteiktu atšķirības divu vai vairāku grupu starpā (piemēram, vīrieši un sievietes, indivīdi ar dažādiem izglītības līmeņiem) kādā kvantitatīvā pazīmē (piemēram, pastrādāto noziegumu skaitā). Arī šiem rādītājiem tiek aprēķināts statistiskais nozīmīgums.

Datu apstrādei tika izmantotas šādas programmas:

- a) MS Excel;
- b) R, kas ir atvērtā koda programmēšanas valoda un arī programma statistisko datu analīzei;
- c) STATA - programma statistisko datu analīzei.

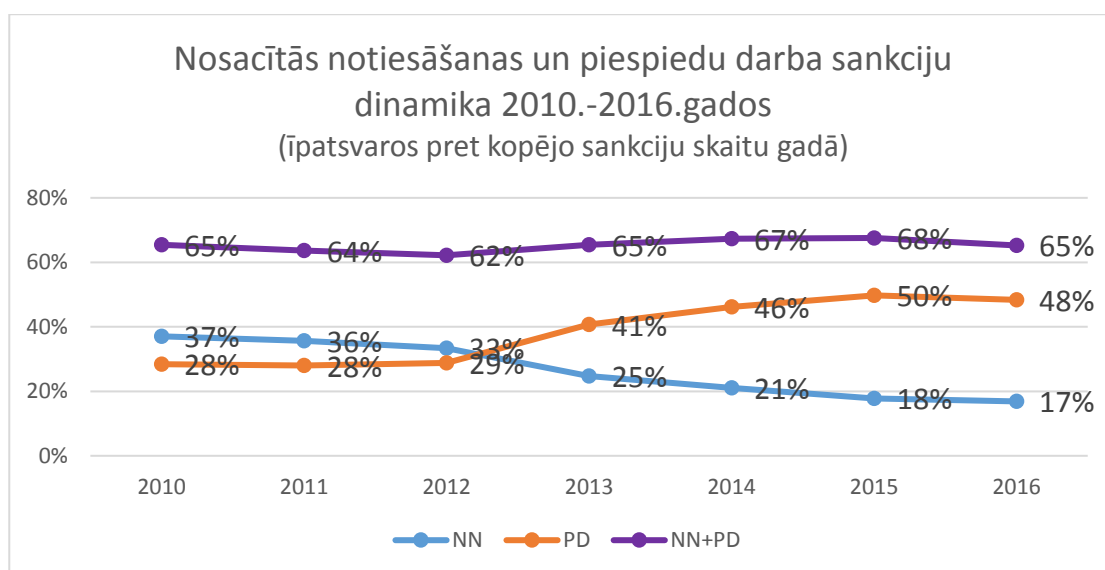
Pētījuma rezultāti

Piespiedu darbu piemērošanas un nosacītās notiesāšanas dinamika

Priekšizpētes laikā uzmanība bija vērsta uz probācijas sistēmā divu galveno sankciju veidu (nosacītās notiesāšanas un piespiedu darba) piemērošanas dinamiku laika posmā no 2010.gada līdz 2016.gadam. Tika apkopoti dati no Tiesu informācijas sistēmas (TIS) par nosacītās notiesāšanas un piespiedu darba sankcijām no šajos gados piemēroto sankciju kopapjoma.

TIS dati liecina, ka šajā laika posmā abu sankciju īpatsvars bija praktiski nemainīgs, svārstoties no 62% līdz 68% no notiesātajiem piemērotajām sankcijām. Toties, ja līdz 2012.g. ieskaitot nosacītās notiesāšanas un piespiedu darba īpatsvari bija samērojami, tad sākot ar 2013.g. sāka krasi pieaugt tieši piespiedu darba piemērošana (skatīt 1. attēlu). Minētie rezultāti noveda pie nākamā jautājuma izpētes nepieciešamības - **kuros tieši KL pantos vērojamas būtiskākās izmaiņas sankciju piespriešanā?**

1.attēls. PD un NN piemērošanas dinamika, 2010 - 2016

Aprēķinos izmantoti Tiesu informācijas sistēmas dati

Turpmākai analīzei tika atlasīti 15 LR Krimināllikuma panti, kuros NN un/vai PD sankciju skaits bija 100 vai vairāk. Analīzes **mērķis** bija identificēt:

- a) KL pantus, kuriem 2010.-2016.gg. periodā **būtiski mainījies** NN un PD īpatsvars (pieaugot/samazinoties vienam vai otram);
- b) KL pantus, kuriem 2010.-2016.gg. periodā **nav būtiski mainījies** NN un PD īpatsvars.

Šīs izpētes posmā NN un PD sankciju dati tika attēloti procentos no attiecīgajā gadā piemēroto un KL paredzēto sankciju kopskaita. Šāda veida analīze ļauj redzēt, *piemēram*, kādos KL pantos dominējošā sankcija pirms 2013.g. bija nosacītā notiesāšana, bet pēc 2013.g. pārsvarā tika piespriests piespiedu darbs.

Analīzei atlasītie panti ir šādi:

- 175.pants. Zādzība (1., 2., 3. daļa + kopā)
- 176.pants. Laupīšana
- 180.pants. Zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā
- 185.pants. Mantas tīša iznīcināšana un bojāšana
- 193.pants. Nelikumīgas darbības ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem
- 231.pants. Huligānisms
- 233.pants. Šaujamoču, šaujamoču būtisko sastāvdaļu, šaujamoču munīcijas, lielas enerģijas pneimatisko ieroču, sprāgstvielu un spridzināšanas ietaišu neatļauta izgatavošana, remontēšana, iegādāšanās, glabāšana, nēsāšana, pārvadāšana, pārsūtīšana, realizēšana un realizēšanas noteikumu pārkāpšana
- 253.pants. Narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana
- 253.1 pants. Narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana realizācijas nolūkā un neatļauta realizēšana
- 253.2 pants. Narkotisko un psihotropo vielu neatļauta iegādāšanās, glabāšana un realizēšana nelielā apmērā un narkotisko un psihotropo vielu neatļauta lietošana
- 260.pants. Ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšana
- 262.pants. Transportlīdzekļa vadīšana alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē
- 312.pants. Izvairīšanās no soda izciešanas

Analīzes gaitā tika konstatēts, ka **būtiskākās izmaiņas sankciju piemērošanā** skāra piecus pantus. Proti, PD īpatsvars palielinājies un arī pārsniedzis NN īpatsvaru, salīdzinot ar novērošanas perioda sākumu. Šie panti ir:

- 175.pants. Zādzība (2. un 3. daļa)
- 193.pants. Nelikumīgas darbības ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem
- 231.pants. Huligānisms
- 233.pants. Šaujamo ierociņu, šaujamo ierociņu būtisko sastāvdaļu, šaujamo ierociņu munīcijas, lielas enerģijas pneimatisko ierociņu, sprāgstvielu un spridzināšanas ietaišu neatļauta izgatavošana, remontēšana, iegādāšanās, glabāšana, nēsāšana, pārvadāšana, pārsūtīšana, realizēšana un realizēšanas noteikumu pārkāpšana
- 253.pants. Narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana

Tāpat piespiedu darba piemērošana ir **ievērojami pieaugusi**, t.i. piemēroto piespiedu darbu īpatsvars ir palielinājies, tomēr tas nav pārsniedzis NN piemērošanu. Šie panti ir:

- 176.pants. *Laupīšana*
- 253.² pants. *Narkotisko un psihotropo vielu neatļauta iegādāšanās, glabāšana un realizēšana nelielā apmērā un narkotisko un psihotropo vielu neatļauta lietošana*

NN un PD proporcija **nav būtiski mainījies** novērošanas perioda garumā (lai arī noteiktas sankcijas piemērošana var konsekventi pārsniegt citas sankcijas piemērošanu) šādos pantos:

- 175.pants 1.daļa. *Zādzība*
- 180.pants. *Zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā*
- 185.pants. *Mantas tīša iznīcināšana un bojāšana*
- 253.1 pants. *Narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana realizācijas nolūkā un neatļauta realizēšana*
- 260.pants. *Ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšana*
- 262.pants. *Transportlīdzekļa vadīšana alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē*
- 312.pants. *Izvairīšanās no soda izciešanas*

2013. un 2016.g. izlašu salīdzinājums

Priekšizpēte (TIS statistikas datu analīze) parādīja sankciju piemērošanas dinamiku, tomēr tā nesniedz atbildi par personu skaitu kuriem piemērota nosacīta notiesāšana vai kuri sodīti ar piespiedu darbiem. Ņemot vērā to, ka viena persona var būt notiesāta par vairākiem nodarījumiem vienā notiesāšanas reizē, kā arī viena gada laikā persona var tikt atkārtoti notiesāta, ir jāatzīst, ka analīzei izgūtā statistika raksturo soda piemērošanu, bet neatklāj notiesāto personu skaitu.

Lai gūtu izpratni par notiesātiem, kas nosacīti notiesātas vai kuriem piemērots piespiedu darbs (izpētē kā pamata analīzes vienība ir izvēlēta “persona” nevis “sankcija”), pirms un pēc 2012.gada 13.decembra likuma „Grozījumi Krimināllikumā” spēkā stāšanās, salīdzināšanai tika veidotas četras grupas:

- 1) NN1 – nosacīti notiesātie kuru uzraudzība tika uzsākta pirms 2012.gada 13.decembra likuma „Grozījumi Krimināllikumā” spēkā stāšanās (2013. g. izlase)
- 2) PD1 – ar piespiedu darbu notiesātie, kuriem soda izpilde uzsākta pirms 2012.gada 13.decembra likuma „Grozījumi Krimināllikumā” spēkā stāšanās (2013. g. izlase)
- 3) NN2 – nosacīti notiesātie kuru uzraudzība tika uzsākta pēc 2012.gada 13.decembra likuma „Grozījumi Krimināllikumā” spēkā stāšanās (2016. g. izlase)
- 4) PD2 - ar piespiedu darbu notiesātie, kuriem soda izpilde uzsākta pēc 2012.gada 13.decembra likuma „Grozījumi Krimināllikumā” spēkā stāšanās (2013. g. izlase)

Papildus analīzē tika iekļauti gadījumi, kad personai piemērots papildsods – probācijas uzraudzība (turpmāk tekstā tiks lietots arī saīsinājums PU2).

Aplūkojot minēto četru grupu biežuma rādītājus varam konstatēt, ka līdzīgi kā Tiesu informācijas centra statistika par piemērotajiem sodiem, klientu, kuriem piemērots nosacīts sods, skaits ir samazinājies, bet ar piespiedu darbiem notiesāto personu skaits ir pieaudzis. Tā gada laikā, pirms stājās spēkā augstāk minētie grozījumi, 2598 probācijas klientiem tika uzsākta uzraudzība, jo persona tika nosacīti notiesāta. Trīs gadus vēlāk (2016.g. izlase) uzraudzība tika uzsākta 1599 nosacīti notiesātām personām, t.i. nosacīti notiesāto skaits ir samazinājies par vienu tūkstoši (38%). Savukārt tādu probācijas klientu skaits, kuriem uzsākta piespiedu darba izpilde, ir būtiski palielinājies – 2013. gada izlasē šādu personu skaits bija 3639, bet 2016. izlasē jau 5505 personas bija notiesātas ar piespiedu darbiem. Proti, probācijas klientu skaits, kuriem piemēroti piespiedu darbi, trīs gadu periodā ir pieaudzis par 34% un tas ir par 1866 personām vairāk.

Aplūkojot dzimuma sadalījumu abās izlasēs varam konstatēt, ka ar piespiedu darbiem notiesāto vīriešu īpatsvars pieaug. Savukārt nosacīti notiesāto grupā, vīriešu īpatsvars samazinās. Proti, 2013. gada izlasē vīrieši sastādīja 85% no ar piespiedu darbiem notiesāto personu grupas (3077 vīrieši, 562 sievietes), bet 2016. gada izlasē vīriešu īpatsvars bija 88% (4847 vīrieši, 658 sievietes). Aplūkojot nosacīti notiesāto grupas, varam konstatēt ka skaita ziņā ir samazinājušās gan vīriešu (2013. gada izlasē – 2226 vīrieši, 2016. gada izlasē – 1274 vīrieši), gan sieviešu grupa (2013. gada izlasē – 372 sievietes, 2016. gada izlasē – 325 sievietes). Tomēr ņemot vērā, ka vīriešu skaita samazinājums ir bijis daudz straujāks, sieviešu īpatsvars nosacīti notiesāto grupā ir palielinājies (2013. gada izlasē katra 7 ir sieviete (14% no nosacīti notiesātajām personām), bet 2016. gada izlasē sieviešu īpatsvars nosacīti notiesāto grupā ir 20%, t.i., katra piektā nosacīti notiesātā persona ir sieviete). Tādējādi varam konstatēt to, ka sievietēm 1,5 līdz 2 reizes biežāk tiek piemēroti piespiedu darbi kā nosacīts sods, bet vīriešiem 2013. gada izlasē piespiedu darbi tika piemēroti 1,4 reizes biežāk kā nosacīts sods, bet trīs gadus vēlāk vīriešiem piespiedu darbi tiek piemēroti jau 3,8 reizes biežāk.

Aplūkojot notiesāto personu vecumu, varam konstatēt, ka 2013. gadā ar piespiedu darbiem notiesāto probācijas klientu un nosacīti notiesāto vidējais vecums bija līdzīgs (33,4 gadi NN grupā un 33,6 gadi PD grupā). Savukārt 2016. gada izlasē nosacīti notiesāto un ar piespiedu darbiem notiesāto vidējais vecums ir atšķirīgs un atšķirības ir statistiski nozīmīgas ($p=0.000$) – PD grupā notiesātās personas vidējais vecums ir 33,7 gadi, bet nosacīti notiesāto personu vidējais vecums ir 38,5 gadi. Šādas atšķirības var skaidrot ar **vecāku cilvēku lielāku īpatsvaru nosacīti notiesāto grupā, salīdzinot ar PD klientu grupu**. Piemēram, no 2. izlasē iekļautām personām, 56 nosacīti notiesātas personas bija 70 vai vairāk gadu vecas (3,5%), bet tikai 5 personas, kam piemēroti piespiedu darbi, bija 70 vai vairāk gadu veci. Iespējams, ka nozīmīgs faktors vidējā vecuma pieaugumam bija Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015.g. 27.februāra lēmums lietā SKK-48/2015, ar kuru tika liegta iespēja piemērot piespiedu darbu pensionāriem, atzīstot šo iedzīvotāju grupu par darbnespējīgiem.

Aplūkojot notiesāto personu izglītības līmeni, secinām, ka 2013. gadā lielākais īpatsvars bija personām ar vidējo izglītību (45% ar piespiedu darbiem notiesāto probācijas klientu vidū un 39,9% nosacīti notiesāto vidū) un pamatizglītību (41,8% ar piespiedu darbiem notiesāto probācijas klientu vidū un 41,5% nosacīti notiesāto vidū). Kopā šajās divās izglītības līmeņu kategorijās iekļāvās 80% probācijas klientu. 2016. gadā vērojamas nelielas atšķirības no iepriekšējā perioda: ar piespiedu darbiem notiesāto probācijas klientu vidū vidējā izglītība bija 41,4%, bet pamatizglītība – 42,9%, savukārt nosacīti notiesāto vidū vidējā izglītība bija 47,9%

un pamatzglītība 34%. Citiem vārdiem, **nosacīti notiesāto vidū ir palielinājies notiesāto īpatsvars ar vidējo izglītību, bet ar piespiedu darbu notiesāto grupā tas ir nedaudz samazinājies.**

Pieaudzis arī probācijas klientu īpatsvars, kuriem ir augstākā izglītība. 2013.gadā augstākā izglītība bija 4,6% nosacīti notiesāto un 3,4% ar piespiedu darbu notiesāto, bet 2016. gadā augstākā izglītība bija jau 8,8% nosacīti notiesāto un 3,5% ar piespiedu darbu notiesāto. Personām ar zemāko izglītības līmeni (nepabeigta sākumskola) gan nosacīti notiesātajiem, gan ar piespiedu darbu notiesātajiem vērojams neliels īpatsvara pieaugums, bet nosacīti notiesātajiem ar pabeigto sākumskolu/nepabeigto pamatzglītību – neliels kritums.

Kopš 2011. gada 1. oktobra notiesātai personai var piemērot papildsodu – probācijas uzraudzība un līdz 2014. gada beigām šo papildsodu varēja piemērot tikai personām, kas notiesātas par dzimumnoziedzuma izdarīšanu. Sākot ar 2015.gada 1.janvāri šo papildsodu var piemērot personām, kuras izdarījušas noziedzīgu nodarījumu pēc citiem Krimināllikuma Sevišķās daļas pantiem. Tāpēc izpētes ietvaros tika aplūkota arī šī personu grupa. Aplūkojot 2013. gada un 2016. gada izlases varam konstatēt, ka pirmajā izlasē tikai 2 personām, kurām noteiktais pamatsods bija piespiedu darbi, tika piemērots papildsods –probācijas uzraudzība. Savukārt otrajā izlasē šāda soda kombinācija bija novērojama jau 155 gadījumos. Lai gan ar **katru gadu šāda soda kombinācija – pamatsods ir piespiedu darbi, bet papildsods ir probācijas uzraudzība – turpina pieaugt³, tomēr tā vēl netiek pietiekami plaši piemērota.** No 2016. gada izlasē iekļautajām 5505 personām, kam piemērotais sods bija piespiedu darbs, tikai 2,8% probācijas klientu bija piemērots papildsods –probācijas uzraudzība. Aplūkojot tās pazīmes, kas raksturo šo grupu, varam konstatēt, ka sodu kombinācija “piespiedu darbi un probācijas uzraudzība” **vairāk tiek piemērota gados jaunākām personām.** Ja 2016. gada izlasē nosacīti notiesāto vidējais vecums ir 38,5 gadi un ar piespiedu darbiem notiesāto grupā vidējais vecums ir 33,6 gadi, tad ar piespiedu darbiem un probācijas uzraudzību notiesāto personu vidējais vecums ir 30,5 gadi, t.i., notiesāto grupā, kuriem piemēroti gan piespiedu darbi, gan papildsods – probācijas uzraudzība, ir lielāks jaunu cilvēku īpatsvars, salīdzinot ar NN2 un PD2 grupām.

³ Soda kombinācija “piespiedu darbi un probācijas uzraudzība” ar katru gadu pieaug – 2015. gadā 87 notiesāšanas gadījumos bija noteikta šāda soda kombinācija, bet 2016. gadā jau 324 persona tika piemēroti piespiedu darbi un probācijas uzraudzība (VPD, 2015; VPD, 2016).

Tāpat šajā “piespiedu darbu un probācijas uzraudzības” grupā ir lielāks vīriešu īpatsvars, salīdzinot ar NN2 un PD2 grupām. Dzimuma sadalījums šajā grupā ir 90% vīrieši (n=139) un 10% sievietes (n=16). Analizējot “piespiedu darbu un probācijas uzraudzības” grupā esošo notiesāto personu izglītības līmeņa sadalījumu, tad varam konstatēt, ka šajā grupā nav tik liels personu īpatsvars ar vidējo izglītību, kāds tas ir nosacīti notiesāto grupā (NN2 grupā vidējā izglītība ir 47,9%, bet PU2 šāds izglītības līmenis ir 44,5%), bet vidējo izglītību ieguvušo personu īpatsvars “piespiedu darbu un probācijas uzraudzības” grupā ir lielāks kā piespiedu darbu notiesāto grupā (vidējā izglītība PD2 grupā ir iegūta 41,4% 2016. gada izlasē iekļautajām personām).

Nosacītās notiesāšanas un piespiedu darba piemērošana 2013. un 2016. gados Krimināllikuma pantu griezumā

Zemāk ievietotajās tabulās ir atspoguļotas sankciju piemērošanas proporcijas pēc noteiktiem pantiem notiesāto vidū. Piemēram, **1.tabula** parāda, ka par probācijas dienesta klientiem sakarā ar 175.pantā (zādzības) paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu bija $993 + 145 = 1135$ cilvēki 2013.gadā un $212 + 806 = 1018$ cilvēki 2016.gadā. Uzreiz ir pamanāms, ka lielākai daļai notiesāto 2013.g. tika piemērota nosacītā notiesāšana, bet 2016.g. tieši otrādi – piespiedu darbs.

Analizējot nosacīti notiesāto un ar piespiedu darbiem notiesāto izdarītos noziedzīgos nodarījumus, var konstatēt, ka KL pantu skaits, pēc kuriem personas ir notiesātas, kopumā ir pieaudzis.⁴ Tikai divu KL pantu tiek retāk izmantoti izlasēs iekļauto personu izdarīto noziedzīgo nodarījumu kvalificēšanai. Tie ir KL 175. pants (zādzība) un 231. pants (huligānisms). Salīdzinot 2013. un 2016. gada izlases, par zādzībām (KL 175.) notiesāto personu skaits ir samazinājies par 120 (2013. gada izlasē par zādzību izdarīšanu notiesātas 1135 personas, bet 2016. gadā 1018 personas), bet par huligānismu notiesāto personu skaits ir samazinājies par 33 (2013. gada izlasē par huligānismu notiesātas 133 personas, bet 2016. gadā 100 personas). Pārējo izpētē aplūkoto KL pantu izmantošana noziedzīgo nodarījumu kvalificēšanai ir pieaugusi. Visstraujākais pieaugums ir attiecināms uz KL 253., 253.¹ un 253² pantu kopu (ar narkotisko un psihotropo vielu neatļautu izgatavošanu, iegādāšanos, glabāšanu, pārvadāšanu, pārsūtīšanu izplatīšanu un neatļautu lietošanu saistītie noziedzīgie

⁴ Analīze neietver visu KL Sevišķās daļas pantu analīzi. Analizēti tikai tie KL panti, kas tiek biežāk izmantoti to personu noziedzīgo nodarījumu kvalificēšanai, kas sodīti ar piespiedu darbiem vai saņēmuši nosacītu sodu.

nodarījumi). Ja 2013. gadā par šajos pantos paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem atzītas par vainīgām 519 personas, tad 2016. gadā par pantos paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem atzītas par vainīgām jau 919 personas (pieaugums ir par 400 notiesātām personām vairāk 2016. gada izlasē, salīdzinot ar 2013 gada izlasi, no kurām 380 ir notiesātas ar piespiedu darbiem, bet 20 nosacīti notiesātas). Nedaudz mazāks, tomēr būtisks pieaugums (+ 353) ir novērojams attiecībā uz KL 180. pantu. Ja 2013. gadā par KL 180. pantā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem (zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā) atzītas par vainīgām 1408 personas, tad 2016. gadā par KL 180. pantā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem atzītas par vainīgām jau 1761 persona.

Analizējot nosacītas notiesāšanas un piespiedu darba piemērošanas dinamiku, ir jāsecina, ka būtiskākais nosacīti notiesāto samazinājums un piespiedu darba pieaugums ir vērojams par zādzībām notiesāto personu grupā. Ja 2013. gada izlasē 993 personām par zādzības izdarīšanu tika piemērota nosacīta notiesāšana, tad 2016. gada izlasē nosacīti notiesātas ir 212 personas. Savukārt piespiedu darbu piemērošana par zādzību sodītām personām ir strauju pieaugusi – 2013. gada izlasē ar piespiedu darbiem ir sodītas 145 zādzību izdarījušas personas, bet 2016. gada izlasē šādi notiesāto skaits sasniedz jau 806 personas, kas ir par 661 personu vairāk kā 2013 gadā.

Salīdzinot abas izlases, par zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā notiesāto personu grupā ar piespiedu darbiem notiesāto personu skaits ir pieaudzis par 431 (1158 notiesāta persona 2013. gada izlasē un 1589 persona 2016. gada izlasē). Personas, kas atzītas par vainīgām Krimināllikuma 180. pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā, kopumā retāk tiek nosacīti notiesātas, salīdzinot ar piespiedu darbu piemērošanu. Tāpēc notiesāto personu skaita ziņā samazinājums nav tik liels, t.i. 2016. gada izlasē ir par 78 personām mazāk nosacīti notiesātu personas, pēc KL 180. panta. Tomēr īpatsvara ziņā samazinājums ir nozīmīgs un sastāda 31% samazinājumu.

Personu, kuras atzītas par vainīgām Krimināllikuma 185. un 193. pantos paredzēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā, nosacīta soda piemērošanas samazinājumam ir aptuveni vienāds ar soda – piespiedu darbs – piemērošanas pieaugumu. Tā KL 185. panta gadījumā (mantas tīša iznīcināšana un bojāšana) nosacīti notiesāto samazinājums ir: 2016 gada izlasē ir par 97 nosacīti notiesātām personām mazāk (57% samazinājums), savukārt piespiedu darba piemērošana ir pieaugusi un 2016. gadā ar piespiedu darbu notiesāto skaits ir pieaudzis par 137 notiesātām personām. Savukārt KL 193. panta gadījumā (nelikumīgas darbības ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem) nosacīti notiesāto samazinājums ir: 2016 gada izlasē

ir par 106 nosacīti notiesātām personām mazāk (61% samazinājums), savukārt piespiedu darba piemērošana ir pieaugusi un 2016. gadā ar piespiedu darbu notiesāto skaits ir pieaudzis par 144 notiesātām personām.

1.tabula. Notiesāto skaits pēc grupām (personu skaits)

KL pants	NN1	NN2	Izmaiņas NN2 – NN1	PD1	PD2	Izmaiņas PD2 – PD1	Izmaiņas (kopā) 2016 -2013
KL 175. pants	993	212	-781	145	806	661	-120
KL 176. pants	106	96	-10	2	64	62	52
KL 180. pants	250	172	-78	1158	1589	431	353
KL185. pants	171	74	-97	181	318	137	40
KL 193. pants	173	67	-106	5	149	144	38
KL 231. pants	124	34	-90	9	66	57	-33
KL 253., 253.¹, 253² pantu grupa	275	295	20	244	624	380	400
tai skaitā KL 253. pants	154	96	-58	19	225	206	148
tai skaitā 253. ¹	98	209	111	4	31	27	138
tai skaitā KL 253 ²	43	24	-19	221	415	194	175
KL 260. pants	104	138	34	51	57	6	40
KL 262. pants	106	103	-3	886	1165	279	276
KL 312. pants	21	21	0	126	245	119	119

Vēl viens veids, kā raksturot piemēroto sankciju dinamiku ir attiecību rādītāju un attiecību proporciju rādītāju aprēķināšana un analīze. **2.tabulā** tiek atspoguļots, cik notiesāto par konkrētiem pantiem bija NN un PD grupās, attiecīgi, 2013.g. izlasē (NN1, PD1) un 2016.g. izlasē (NN2, PD2).

Katram gadam tika aprēķināta PD un NN **attiecība**, dalot PD klientu skaitu ar NN klientu skaitu. Piemēram, 175.pantam PD1:NN1 attiecība bija 0,146, bet 2016.gadā tā bija 3,80. Proporcijas, kas ir **mazākas par 1, norāda uz to, ka vairums attiecīgā pantā tika nosacīti notiesātas**, bet proporcijas, kas ir **lielākas par 1, liecina par piespiedu darba soda piemērošanas pārsvaru**.

Visbeidzot, *Odds Ratio* jeb **attiecību proporcija** parāda, kā ir mainījies piespiedu darba piemērošanas īpatsvars pret nosacīti notiesāto grupu 2016.g. salīdzinot ar 2013.g. Piemēram, KL 175.pantā piespiedu darbu piemērošanas īpatsvara pieaugums bija 26 reizēs, jo 3,80 : 0,146 ≈ 26.

No 2.tabulas ir redzams, ka visvairāk PD un NN proporciju īpatsvars ir mainījies KL 193., KL 176., KL 231., KL 175. un KL 253.pantā.

2.tabula. Notiesāto skaits pēc grupām (procentos)

KL panta/u grupa	2013.g. skaits kopā	NN1	PD1	2016.g. skaits kopā	NN2	PD2	PD1: NN1	PD2: NN2	Odds Ratio
KL 175. pants	1138	87,3%	12,7%	1018	20,8%	79,2%	0,146	3,80	26,0
KL 176. pants	108	98,1%	1,9%	160	60,0%	40,0%	0,019	0,67	35,3
KL 180. pants	1408	17,8%	82,2%	1761	9,8%	90,2%	4,632	9,24	2,0
KL 185. pants	352	48,6%	51,4%	392	18,9%	81,1%	1,058	4,30	4,1
KL 193. pants	178	97,2%	2,8%	216	31,0%	69,0%	0,029	2,22	76,9
KL 231. pants	133	93,2%	6,8%	100	34,0%	66,0%	0,073	1,94	26,7
KL 253., 253.¹, 253² pantu grupa	519	53,0%	47,0%	919	32,1%	67,9%	0,887	2,12	2,4
Tai skaitā KL253. pants	173	89,0%	11,0%	321	29,9%	70,1%	0,123	2,34	19,0
Tai skaitā 253. ¹	102	96,1%	3,9%	240	87,1%	12,9%	0,041	0,15	3,6
Tai skaitā KL 253 ²	264	16,3%	83,7%	439	5,5%	94,5%	5,140	17,29	3,4
KL 260. pants	155	67,1%	32,9%	195	70,8%	29,2%	0,490	0,41	0,8
KL262. pants	992	10,7%	89,3%	1268	8,1%	91,9%	8,358	11,31	1,4
KL 312. pants	147	14,3%	85,7%	266	7,9%	92,1%	6,000	11,67	1,9

Piespriestā soda - nosacītās notiesāšanas un piespiedu darba – ilgums vai apjoms 2013.g. un 2016.g. izlasē

Lai salīdzinātu ne tikai piespriesto sodu īpatsvaru dinamiku, bet arī katra soda piemērošanas skaitliskās pazīmes un izpausmes, tika salīdzināts arī uzraudzības laika periodiem, kuri tika piespriesti 2013.g. notiesātajiem un 2016.gadā notiesātajiem.

Aprēķini liecina, ka NN1 grupai vidējais uzraudzības laika periods bija 581 diena (apt. 1 gads un 216 dienas), bet NN2 grupai – 674 dienas (apt. 1 gads un 309 dienas), tātad, par aptuveni 3 mēnešiem ilgāks nekā NN1 apakšizlasei. Tas nozīmē, ka nosacītās notiesāšanas vidējais termiņš ir kļuvis ilgāks.

3. tabulā ir attēlotas atšķirības starp NN1 un NN2 grupu pēc uzraudzības laika ilguma kategorijām. Salīdzinājumam tika veidoti pusgada intervāli (piemēram, līdz 0.5 gadam neieskaitot; no pusgada līdz 1 gadam neieskaitot utt.)

3.tabula. Nosacīti notiesāto dalījums pēc uzraudzības laika ilguma 2013.g. un 2016.g.

Uzraudzības laika ilguma kategorijas un rādītāji	NN1 (2013.g.)	NN2 (2016.g.)	Kopā
līdz 0.5 g.			
<i>Skaitis</i>	14	4	18
<i>Īpatsvars NN1 vai NN2 kategorijas vidū</i>	0,54	0,25	0,43
0.5 g. - 1 g. neiesk.			
<i>Skaitis</i>	857	477	1,334
<i>Īpatsvars NN1 vai NN2 kategorijas vidū</i>	32,97	29,81	31,77
1 g. - 1.5 g. neiesk.			
<i>Skaitis</i>	725	309	1,034
<i>Īpatsvars NN1 vai NN2 kategorijas vidū</i>	27,9	19,31	24,62
1.5 g - 2 g. neiesk.			
<i>Skaitis</i>	204	119	323
<i>Īpatsvars NN1 vai NN2 kategorijas vidū</i>	7,85	7,44	7,69
2 g. - 2.5 g. neiesk.			
<i>Skaitis</i>	268	207	475
<i>Īpatsvars NN1 vai NN2 kategorijas vidū</i>	10,31	12,94	11,31
2.5 g. - 3 g. neiesk.			
<i>Skaitis</i>	30	68	98
<i>Īpatsvars NN1 vai NN2 kategorijas vidū</i>	1,15	4,25	2,33
3 g. - 3.5 g. neiesk.			
<i>Skaitis</i>	216	175	391
<i>Īpatsvars NN1 vai NN2 kategorijas vidū</i>	8,31	10,94	9,31
3.5 g. - 4 g. neiesk.			
<i>Skaitis</i>	36	34	70
<i>Īpatsvars NN1 vai NN2 kategorijas vidū</i>	1,39	2,13	1,67
4 g. - 4.5 g. neiesk.			
<i>Skaitis</i>	58	78	136
<i>Īpatsvars NN1 vai NN2 kategorijas vidū</i>	2,23	4,88	3,24
4.5. g - 5 g.+			
<i>Skaitis</i>	191	129	320
<i>Īpatsvars NN1 vai NN2 kategorijas vidū</i>	7,35	8,06	7,62
Kopā	2599	1600	4199

No 3.tabulas redzams, ka kopumā NN tika piespriests krietni retāk 2016.g. izlasē nekā 2013.g. izlasē. Turklāt 2016.g. ir vairāk klientu, kuriem tika piespriesti salīdzinoši garāki uzraudzības laika periodi. Piemēram, ja 2013.g. grupā NN klientu īpatsvars ar uzraudzības laika periodu zem 1.5 gada bija 61,5%, tad 2016.g. grupā šādu klientu īpatsvars ir 49,37% jeb mazāk nekā puse. Savukārt, aplūkojot uzraudzības laika periodus, kas ir 2 gadus vai par ilgāki, skaidri redzams 2016.grupas pārsvars. Līdzīga situācija vērojama, aplūkojot bargākus spriedumus. Piemēram, 4 gadu vai garāku uzraudzības laika periods bija 9,6% nosacīti notiesāto 2013.g. grupā un 12,94% 2016.g. grupā.

Līdzīgā veidā ir aplūkojami un analizējami arī ir izklāstīti piespiedu darba piemērošanas dinamikas analizēs rezultāti.

Aprēķini liecina, ka PD1 grupai vidējais piespiesto darba stundu skaits bija 116 stundas, bet PD2 grupai – 140 stundas, tātad, vidēji par 24 stundām vairāk nekā PD1 apakšizlasei. Tas nozīmē, ka arī vidējais apstrādājamo stundu skaits PD sankcijas ietvaros kļuvis garāks.

4. tabulā ir attēlotas atšķirības starp PD1 un PD2 grupu pēc piespiesto stundu skaita kategorijām. Salīdzinājumam tika 50 stundu intervāli.

4.tabula.

Ar piespiedu darbu notiesāto dalījums pēc piespiesto stundu skaita 2013.g. un 2016.g.

	PD1 (2013.g.)	PD2 (2016.g.)	Kopā
0 - 50 stundas			
<i>Skaitis</i>	603	551	1154
<i>Īpatsvars PD1 vai PD2 kategorijas vidū, %</i>	16,57	10,01	12,62
51 – 100 stundas			
<i>Skaitis</i>	1461	1877	3338
<i>Īpatsvars PD1 vai PD2 kategorijas vidū, %</i>	40,15	34,1	36,5
101 – 150 stundas			
<i>Skaitis</i>	1259	2193	3452
<i>Īpatsvars PD1 vai PD2 kategorijas vidū, %</i>	34,6	39,84	37,75
151 – 200 stundas			
<i>Skaitis</i>	128	342	470
<i>Īpatsvars PD1 vai PD2 kategorijas vidū, %</i>	3,52	6,21	5,14
201 – 250 stundas			
<i>Skaitis</i>	188	326	514
<i>Īpatsvars PD1 vai PD2 kategorijas vidū, %</i>	5,17	5,92	5,62
251 – 300 stundas			
<i>Skaitis</i>	0	87	87
<i>Īpatsvars PD1 vai PD2 kategorijas vidū, %</i>	0	1,58	0,95
301 – 350 stundas			
<i>Skaitis</i>	0	59	59
<i>Īpatsvars PD1 vai PD2 kategorijas vidū, %</i>	0	1,07	0,65
351 – 420 stundas			
<i>Skaitis</i>	0	70	70
<i>Īpatsvars PD1 vai PD2 kategorijas vidū, %</i>	0	1,27	0,77
Kopā	3639	5505	9144

Šie dati parāda, ka PD kopumā tika piespriests biežāk 2016.g. nekā 2013.g. (5505 gadījumi pret 3639). Zīmīgi ir tas, ka 2013.g. nevienam probācijas klientam no izlases netika noteikts stundu skaits, kas pārsniegtu 250 stundas, bet 2016.g. tādi bija 226 jeb 4% no 5505 PD klientiem 2016.g. izlasē. Atšķirībā no NN datiem, visos PD stundu kategorijās, izņemot 0 – 50 stundas, 2016.g. vērojams pieaugums, salīdzinot ar 2013.g. Šāds pieaugums ir skaidrojams ar piespiedu darba plašāku piemērošanu, kas kļuva iespējams pēc 2012.gada 13.decembra likuma „Grozījumi Krimināllikumā” spēkā stāšanās.

Nākamajā solī jāiedziļinās iemeslos, kuru dēļ probācijas klientu uzskates sistēmā tika slēgtas PD sadaļas 2013.g. un 2016.g., salīdzinot gadījumus, kuros PD tika izpildīts, ar gadījumiem, kuros PD izpilde kādu iemeslu dēļ tika pārtraukta (5.tabula).

5.tabula.

Sekciju slēgšanas iemesli ar piespiedu darbu notiesātajiem 2013. un 2016.gg.

Sekciju slēgšanas iemesli	2013.	2016.	Kopā
CITS	68	102	170
<i>% no PD1 vai PD2 kopskaita</i>	1,87	1,9	1,88
Stājies spēkā tiesas spriedums par jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanu	242	416	658
<i>% no PD1 vai PD2 kopskaita</i>	6,65	7,73	7,3
Iesniegts vai nosūtīts paziņojums par piespiedu darba izpildi	2815	3871	6686
<i>% no PD1 vai PD2 kopskaita</i>	77,38	71,94	74,13
Tiesa pieņēmusi lēmumu par piespiedu darba aizstāšanu ar īslaicīgu brīvības atņemšanu	390	939	1,329
<i>% no PD1 vai PD2 kopskaita</i>	10,72	17,45	14,74
Pieņemts tiesas lēmums par piespiedu darba aizstāšanu ar citu sodu	14	0	14
<i>% no PD1 vai PD2 kopskaita</i>	0,38	0	0,16
Tiesa pieņēmusi lēmumu par klienta atbrīvošanu no soda izciešanas	104	51	155
<i>% no PD1 vai PD2 kopskaita</i>	2,86	0,95	1,72
Iestājies notiesājoša sprieduma vai prokurora priekšraksta par sodu izpildīšanas noilgums	5	1	6
<i>% no PD1 vai PD2 kopskaita</i>	0,14	0,02	0,07
Kopā	3,638	5,38	9,018
<i>% no PD1 vai PD2 kopskaita</i>	100	100	100

Atsevišķi izvērtējama arī neveiksmīgi pabeigto kriminālsoda – piespiedu darba izpildes gadījumu skaitliskā attiecība pret veiksmīgi pabeigto PD izpildes gadījumiem. Neveiksmīgi beigušies šī pētījuma izpratnē ir tie, kuru ietvaros notika viens no šādiem gadījumiem/iznākumiem: tiesa pieņēmusi lēmumu par piespiedu darba aizstāšanu ar īslaicīgu brīvības atņemšanu; pieņemts tiesas lēmums par piespiedu darba aizstāšanu ar citu sodu. Ar veiksmīgi noslēgtajiem procesiem jāsaprot tie, kuru ietvaros tika iesniegts vai nosūtīts paziņojums par piespiedu darba izpildi vai tiesa pieņēmusi lēmumu par klienta atbrīvošanu no soda izciešanas.

Salīdzinot 2013. g. un 2016. g., konstatējams, ka 2013. g. neveiksmīgi beigušos piespiedu darba izpildes gadījumu skaitliskā attiecība pret veiksmīgi noslēgtajiem procesiem bija $(390+14)/(2815+104) = 13,8\%$, savukārt 2016. g. tā bija $939/(3871+51) = 23,9\%$. Līdz ar to secināms, ka būtiski (vairāk kā 1,5 reizēs) pieaudzis to piespiedu darba izpildes gadījumu skaits un īpatsvars, kur piespiedu darbs kā kriminālsods nerasniedza savu mērķi labot notiesātās personas uzvedību. Tas ir skaidrojams ar daudz plašāku, nekā iepriekš, piespiedu darba kā kriminālsoda pielietošanu, kā rezultātā tas tika piespriests arī tiem notiesāto grupām, kurām tas nav piemērotākais un efektīvākas uzvedības labošanas veids.

2016. g., salīdzinot ar 2013. g., samazinājies iesniegtu vai nosūtītu paziņojumu par piespiedu darba izpildi īpatsvars (no 77,4 līdz 72 procentiem), savukārt būtiski pieaudzis tiesas pieņemto lēmumu par piespiedu darba aizstāšanu ar īslaicīgu brīvības atņemšanu īpatsvars (no 10,7 līdz 17,5 procentiem). Tiesas arī retāk ir pieņēmušas lēmumu par klienta atbrīvošanu no soda izciešanas (2013. gada izlasē 2,9% probācijas klienti tika atbrīvoti no soda – piespiedu darbi, bet 2016. gada izlasē atbrīvoto no soda īpatsvars ir 0,9%)

Līdzīgā veidā aplūkojami sekciju slēgšanas iemesli nosacīti notiesātām personām (6.tabula)

6.tabula.

Sekciju slēgšanas iemesli nosacīti notiesātajiem 2013. un 2016.gg.

Sekciju slēgšanas iemesli	2013.	2016.	Kopā
CITS	37	19	56
<i>% no NN1 vai NN2 kopskaita</i>	1,48	1,84	1,59
Beidzies uzraudzības periods	2125	823	2948
<i>% no NN1 vai NN2 kopskaita</i>	85,03	79,9	83,54
Klients notiesāts par jaunu noziedzīgu nodarījumu, ko izdarījis pirms uzraudzības	69	55	124
<i>% no NN1 vai NN2 kopskaita</i>	2,76	5,34	3,51
Klients notiesāts par jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanu uzraudzības laikā	98	50	148
<i>% no NN1 vai NN2 kopskaita</i>	3,92	4,85	4,19
Par uzraudzības nosacījumu pārkāpumiem iestājušās tiesiskās sekas - nolemts izpildīt pamatsodu	73	0	73
<i>% no NN1 vai NN2 kopskaita</i>	2,92	0	2,07
Par tiesas uzlikto pienākumu nepildīšanu iestājušās tiesiskās sekas – nolemts izpildīt pamatsodu	12	0	12
<i>% no NN1 vai NN2 kopskaita</i>	0,48	0	0,34
Klients ir miris	34	18	52
<i>% no NN1 vai NN2 kopskaita</i>	1,36	1,75	1,47
Par pieļautajiem pārkāpumiem izpildīts spriedumā noteiktais sods	51	65	116
<i>% no NN1 vai NN2 kopskaita</i>	2,04	6,31	3,29
KOPĀ	2499	1030	3529
<i>% no NN1 vai NN2 kopskaita</i>	100	100	100

2016.g., salīdzinot ar 2013.g., samazinājies to gadījumu skaits, kad uzraudzības sekcija tika slēgta, beidzoties uzraudzības periodam (no 85 līdz 80 procentiem), savukārt pieaudzis to gadījumu īpatsvars, kad klients notiesāts par jaunu noziedzīgu nodarījumu, ko izdarījis pirms uzraudzības (no 2,8 līdz 5,3 procentiem) un gadījumiem, kad klientam par pieļautajiem pārkāpumiem izpildīts spriedumā noteiktais sods (no 2 līdz 6,3 procentiem).

Atsevišķi izvērtējama arī neveiksmīgi beigušos uzraudzības procesu skaitliskā attiecība pret veiksmīgi noslēgtajiem procesiem. Neveiksmīgi beigušies šī pētījuma izpratnē ir tie, kuru ietvaros notika viens no šādiem gadījumiem / iznākumiem: par uzraudzības nosacījumu pārkāpumiem iestājušās tiesiskās sekas - nolemts izpildīt pamatsodu; par tiesas uzlikto pienākumu nepildīšanu iestājušās tiesiskās sekas – nolemts izpildīt pamatsodu; par pieļautajiem pārkāpumiem uzraudzības izpildē tika izpildīts spriedumā noteiktais sods. Veiksmīgi noslēgtie procesi ir tie, kuros uzraudzība tika noslēgta sakarā ar uzraudzības perioda beigām. Salīdzinot 2013.g. un 2016.g., konstatējams, ka 2013.g. neveiksmīgi beigušos uzraudzības procesu skaitliskā attiecība pret veiksmīgi noslēgtajiem procesiem bija $(73+12+51)/2125 = 6,4\%$, savukārt 2016.g. tā bija $65/823 = 6,3\%$. Līdz ar to secināms, ka neveiksmīgi beigušos uzraudzības procesu attiecība pret veiksmīgi noslēgtajiem procesiem praktiski nav mainījies.

Secinājumi un diskusija

Kriminālsodu politikas reforma, jo īpaši 2012. gada 13. decembra likuma "Grozījumi Krimināllikumā", ir ietekmējusi sodu piemērošanas praksi un reformas ietekme ir pamanāma nosacītas notiesāšanas un soda – piespiedu darbs – piemērošanā.

Gan TIS statistikas datu, gan VPD gada pārskatos iekļautā informācija, gan izpētes izlases datu salīdzināšana un analīze parādīja būtisku piespiedu darba piemērošanas pieaugumu un nosacītas notiesāšanas kritumu. Salīdzinot 2013. gada un 2016. gada izlases varam konstatēt, ka **trīs gadu laikā probācijas klientu skaits kam piemēroti piespiedu darbi ir pieaudzis par 34%, bet nosacīti notiesāto skaits ir samazinājies par 38%.**

Kopumā var konstatēt, ka KL pantu skaits pēc kurām personas ir notiesātas, ir pieaudzis. **Visstraujākais pieaugums ir attiecināms uz KL 253., 253.¹ un 253.² pantu kopu (ar narkotisko un psihotropo vielu neatļautu izgatavošanu, iegādāšanos, glabāšanu, pārvadāšanu, pārsūtīšanu izplatīšanu un neatļautu lietošanu saistītie noziedzīgie nodarījumi).** 2013. gadā par šajos pantos paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem atzītas par vainīgām 519 personas, bet 2016. gadā par pantos paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem atzītas par vainīgām jau 919 personas. **Tāpat par zādzību, krāpšanu, piesavināšanos nelielā apmērā notiesāto personu grupā ar piespiedu darbiem notiesāto personu skaits ir pieaudzis (+ 431).**

Salīdzinot nosacītas notiesāšanas un piespiedu darba piemērošanas dinamiku, var konstatēt, ka **būtiskākais nosacīti notiesāto samazinājums un piespiedu darba pieaugums ir vērojams par zādzībām notiesāto personu grupā.** 2016. gada izlasē par zādzībām nosacīti notiesāto skaits ir samazinājies par 781 personām, salīdzinot ar 2013. gada izlasi, bet ar piespiedu darbiem notiesāto skaits ir par 661 personu vairāk kā 2013. gadā. Salīdzinot ar nosacītas notiesāšanu, piespiedu darbu piemērošanas īpatsvara pieaugums bija 26 reizes. Tāpat nosacītas notiesāšanas piemērošanas samazināšanās un piespiedu darba piemērošanas pieaugums ir konstatējams citās KL pantu grupās. **Personu, kuras atzītas par vainīgām Krimināllikuma 185. (manta tīša iznīcināšana un bojāšana) un 193. (nelikumīgas darbības ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem) pantos paredzēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā, nosacīta soda piemērošanas samazinājumam ir aptuveni vienāds ar soda – piespiedu darbs – piemērošanas pieaugumu (KL 185. pants: nosacīta notiesāšana –97; piespiedu darbi +137; KL 193. pants: nosacīta notiesāšana –106; piespiedu darbi +144).**

Izpēte ir parādījusi, ka trīs gadu laikā nosacīti notiesāto personu grupa un ar piespiedu darbiem notiesāto personu grupa ir mainījusies. Pirmkārt, varam konstatēt, ka nosacīti notiesāto grupa ir kļuvusi vecāka, t.i., **ir pieaudzis vecāku cilvēku īpatsvars nosacīti notiesāto grupā** un personu vidējais vecums no 33,4 gadiem ir pieaudzis līdz 38,5 gadiem. Savukārt **ar piespiedu darbiem notiesāto vidējais vecums nav būtiski mainījies**. Ja 2013. gadā ar piespiedu darbiem notiesāto vidējais vecums bija 33,6 gadi, tad 2016. izlasē ar piespiedu darbiem notiesāto personu vecums bija 33,7 gadi. Otrkārt, **nosacīti notiesāto vidū ir palielinājies notiesāto skaits ar vidējo izglītību** (personu ar vidējo izglītību īpatsvars: 2013 g. – 39,9%; 2016.g. – 47,9%), bet **ar piespiedu darbiem notiesāto grupā vidējo izglītību ieguvušo personu skaits ir samazinājies** (personu ar vidējo izglītību īpatsvars: 2013 g. – 45%; 2016.g. – 41,4%). Var teikt, ka aplūkojot nosacīti notiesātos un ar piespiedu darbiem notiesātos kā grupas, nosacīti notiesātie ir kļuvuši vairāk izglītoti, bet ar piespiedu darbiem notiesāto izglītības līmenis ir kļuvis zemāks. Treškārt, mainījušās ir sieviešu un vīriešu īpatsvara proporcijas – **ar piespiedu darbiem notiesāto vīriešu īpatsvars pieaug, bet nosacīti notiesāto grupā, vīriešu īpatsvars samazinās**.

Salīdzinot 2013. gada un 2016. gada izlases, tika konstatētas arī citas izmaiņas:

1. Ir **pieaudzis piemēroto piespiedu darba stundu skaits** (2013. gada izlasē vidējais piespiedu darba stundu skaits bija 116 stundas, bet 2016. gada izlasē vidējais piemēroto darba stundu skaits bija 140 stundas).
2. Ir **pieaudzis nosacīti notiesāto uzraudzības ilgums** (2013. gada izlasē vidējais noteiktais uzraudzības ilgums bija 581 diena; 2016. gadā vidējais noteiktais uzraudzības ilgums bija 674 dienas).
3. Ir **samazinājies veiksmīgi izpildīto piespiedu darba īpatsvars** un pieaudzis gadījumu skaits, kad pieņemts lēmums par piespiedu darbu aizstāšanu (2013. gada izlasē 10,7% gadījumu tiesa pieņēma lēmumu par piespiedu darba aizstāšanu ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, bet 2016. gada izlasē šādu gadījumu īpatsvars ir pieaudzis līdz 17,5%).
4. Ir **samazinājies lēmumu skaits, par klienta atbrīvošanu no piespiedu darba soda izciešanas** (2013. gadā – 2,9%; 2016. gadā – 0,9%).
5. **Gadījumu skaits un īpatsvars, kad nosacīti notiesāta persona nav pildījusi uzraudzības nosacījumus**, kas bija par pamatu pamatsoda izpildei, **nav mainījies** (2013. gadā – 6,4%; 2016.gadā – 6,3%).

6. Lai gan nosacīti notiesāto skaits, kas notiesāti par jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanu uzraudzības laikā vai pirms uzraudzības uzsākšanas ir samazinājies, to īpatsvars ir pieaudzis.

Vienlaikus ir jāatzīst, ka kriminālsodu politikas reformas ietvaros **ir attīstīta papildsoda – probācijas uzraudzība – piemērošana**. Šī papildsoda piemērošana un izpilde turpina pieaugt (VPD, 2015, 2016.) Salīdzinot ar nosacīti notiesāto un ar piespiedu darbiem notiesāto grupu, papildsods – probācijas uzraudzība – biežāk tiek piemērots gados jaunākām personām (notiesāto, kuriem piemērotais pamatsods ir piespiedu darbi, bet papildsods ir probācijas uzraudzība, vidējais vecums ir 30,5 gadi). Tomēr šī **papildsoda piemērošana netiek pietiekami plaši izmantota** (no 2016. gada izlasē iekļautajām personām, kurām piemērotais sods bija piespiedu darbs, tikai 155 personām tika piemērots papildsods – probācijas uzraudzība).

Īstenotās kriminālsodu politikas reformas rezultātā ir notikušas pārmaiņas, kas ietekmējušas sodu piemērošanu un izpildi. Pārmaiņas, kas ir notikušas ar nosacītas notiesāšanas un piespiedu darbu piemērošanu, rosina kritiski izvērtēt īstenotās politikas reformas ietekmi, īpašu uzmanību pievēršot diviem šīs politikas reformas ietekmes aspektiem.

Pirmkārt, **sodu politikas reforma ir vecinājusi kriminālsoda – piespiedu darbs – plašāku piemērošanu, līdztekus mazinot nosacītu notiesāšanu**. Apzinoties to, ka nosacītas notiesāšanas un kriminālsoda – piespiedu darbs – saturs ir atšķirīgs, kā arī atšķirīgs ir veids, kādā tiek sasniegti soda mērķi, rodas jautājums par to, vai šāda piespiedu darba un nosacītas notiesāšanas īpatsvara dinamika veicina Krimināllikumā noteikto soda mērķu sasniegšanu. Ja piespiedu darba soda ietvaros sodīšana, taisnīguma atjaunošana un resocializācija tiek panākta, radot iespēju notiesātai personai atlīdzināt sabiedrībai ar savu darbu, tad nosacītas notiesāšanas ietvaros soda saturs un intervences līdzekļi ir daudz plašāki. Nosacīta notiesāšana ietver gan plašāku pienākumu apjomu notiesātai personai (piemēram, ievērot aizliegumu atstāt dzīvesvietu noteiktā diennakts laikā, uzturēties noteiktās sabiedriskajās vietās, iegādāties, nēsāt vai glabāt noteiktus priekšmetus), gan atbalsta pasākumus, kas vērsti uz notiesātās personas sociālo problēmu risināšanu un rehabilitāciju, ietverot individuālo darbu (notiesātā problēmu apzināšana un risināšana, prasmju attīstīšana, u.tml.) un grupu nodarbības (rehabilitācijas un uzvedības korekcijas programmas). Nav noliedzams tas, ka piespiedu darbi, kas ietver atlīdzināšanu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, darbu sabiedrības labā, ir piemērots sods nozīmīgai notiesāto personu grupai, tomēr tas nav piemērots tajos gadījumos,

kad notiesātai personai ir nepieciešama kontrole un atbalsts to problēmu risināšanā, kas saistīti ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Veidojot un īstenojot tādu kriminālsodu politiku un praksi, kas mazina nosacītu notiesāšanu un veicina plašāku piespiedu darba piemērošanu, **tiek radīta situācija, kad virknei notiesāto netiek nodrošināta nepieciešamā kontrole, uzvedības korekcija un atbalsts**, jo sods – piespiedu darbi – šādas intervences neparedz. Jautājums, vai patiesi tik lielai notiesāto daļai piemērotie piespiedu darbi ir pietiekams līdzeklis tam, lai novērstu atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanu?

Otrkārt, piespiedu darbu un nosacīta soda piemērošanas dinamika ir vērtējama ne vien kvantitatīvi (piespiedu darba piemērošanas pieaugums un nosacītas notiesāšanas samazināšanās), bet arī kvalitatīvi, proti, ir jāsaprot tas, kādām notiesāto grupām tiek piemērota nosacīta notiesāšana, bet kādām piespriestais sods ir piespiedu darbi, kā ir mainījušās šīs grupas kriminālsodu reformas rezultātā.

Izpēte parādīja, ka nosacīti notiesāto grupa ir kļuvusi vecāka (palielinājies vecāku cilvēku īpatsvars), **nosacīti notiesāto vidū ir palielinājies notiesāto skaits ar vidējo izglītību, ir palielinājies sieviešu īpatsvars**. Savukārt ar piespiedu darbiem notiesāto grupai raksturīga pretēja dinamika – **vidējais probācijas klients, kas veic piespiedu darbus, ir kļuvis jaunāks un mazāk izglītots, ir palielinājies vīriešu īpatsvars šajā grupā**.

Kriminoloģiskie pētījumi par recidīvo noziedzību parāda, ka atkārtotus noziedzīgus nodarījumus biežāk izdara jauni vīrieši (piemēram skatīt, Gendreau, Little, Goggin, 1996; Ministry of Justice, 2011). Tāpat personas ar zemāku izglītības līmeni biežāk izdara atkārtotus noziegumus (Baker, et al., 2002; Gendreau, Little, Goggin, 1996). Tas pats attiecas uz Latvijas situāciju, ko apstiprina veiktie pētījumi (Kālis, Zavackis, 2016; Zavackis, Ņikišins, Ķipēna, 2013; Zavackis, 2014; Zavackis, Kālis, 2016). Analizējot recidīvo noziedzību pēc izdarītā noziedzīgā nodarījuma, varam konstatēt, ka biežāk atkārtotus noziedzīgus nodarījumus izdara personas, kas notiesātas par zādzībām (Kālis, Zavackis, 2016; Ministry of Justice, 2011), laupīšanu vai narkotisko un psihotropo vielu neatļautu lietošanu (Kālis, Zavackis, 2016).

Aplūkojot nosacītas notiesāšanas, papildsoda – probācijas uzraudzība –, kā arī piespiedu darba piemērošanas dinamiku, analizējot to recidīvās noziedzības kontekstā, varam konstatēt, ka **iespēja tikt notiesātam ar piespiedu darbiem ir pieaugusi tai likumpārkāpēju grupai, kurai ir augstāks recidīva risks** (gados jauni vīrieši, kas notiesāti par zādzībām, laupīšanu vai neatļautu narkotisko un psihotropo vielu lietošanu). Nosacīta notiesāšana šai likumpārkāpēju grupai tiek mazāk piemērota. Lai gan papildsods – probācijas uzraudzība – vairāk tiek piemērots gados jauniem vīriešiem, šis papildsods vēl nespēj kompensēt un līdzsvarot nosacītas notiesāšanas nozīmīgo samazinājumu. Tāpēc var teikt, ka **uzraudzības intervences un resursi, kas ir pieejami notiesātai personai nosacītas notiesāšanas un papildsoda – probācijas uzraudzība – ietvaros (atbalsts sociālo problēmu risināšanā, sociālās uzvedības korekcijas un rehabilitācijas programmas, u.tml.), ir kļuvuši mazāk pieejami, jo īpaši tai likumpārkāpēju grupai, kas ir ar lielāku recidīva potenciālu.** Apzinoties to, rodas jautājums, vai piespiedu darbu piemērošana šajos gadījumos ir pietiekams līdzeklis tam, lai sasniegtu kriminālsoda mērķus? **Vai kriminālsodu politika un prakse ir kļuvusi efektīvāka?**

Izmantoto avotu un literatūras saraksts

Aebi, M., Chopin, J. (2015). *SPACE II Survey 2015 Annual Report*. Council of Europe / University of Lausanne, School of Criminal Justice.

Baker, K., Jones, S., Roberts, C., & Merrington, S. (2002). *Validity and reliability of ASSET: findings from the first two years of the use of ASSET*. Oxford: Probation Studies Unit, Centre for Criminological Research, University of Oxford.

Gendreau, P., Little, T., & Goggin, C. (1996). A meta-analysis of the predictors of adult recidivism: What works? *Criminology*. Vol.34(4), pp.575-608.

Kālis, E., Zavackis, A. (2016). *Novērtēšanas modeļi vispārēja un vardarbīga noziedzīga nodarījuma recidīva riska noteikšanai. Valsts probācijas dienests: Rīga*. Pētījums ziņojums pieejams Valsts probācijas dienestā.

Ministry of Justice (2011). *Adult re-convictions: results from the 2009 cohort. England and Wales*. London: Ministry of Justice. Pieejams internetā:

<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20120215113807/http://www.justice.gov.uk/downloads/publications/statistics-and-data/mojstats/adult-reoffending-statistics-09.pdf>

Tiesu informācijas sistēma (n.d.) //Krimināllietu statistikas pārskati. Pieejams internetā: <https://tis.ta.gov.lv/>

Valsts probācijas dienests (2010). *Valsts probācijas dienests. 2010.gada publiskais pārskats*. Pieejams internetā: <http://www.probacija.lv/2010gadaprskats>

Valsts probācijas dienests (2015). *Valsts probācijas dienests. Publiskais pārskats 2015*. Pieejams internetā:

http://www.probacija.lv/upload/dokumenti/2015_vpd_publicais_parskats.pdf

Valsts probācijas dienests (2016). *Valsts probācijas dienests. Publiskais pārskats 2016*. Pieejams internetā:

http://www.probacija.lv/upload/gada_parskati/2016_vpd_publicais_parskats_master.pdf

Zavackis, A. (2014). *Riska novērtējums, kā noziedzīga nodarījuma recidīva prognoze*. Promocijas darbs socioloģijas doktora grāda iegūšanai. Rīga: Latvijas Universitāte SZF socioloģijas studiju nodaļa.

Zavackis, A., Ņikišins, J. & Ķipēna, K. (27.08.2013.) Sodu izcietušo personu noziedzīgo nodarījumu recidīvs. Latvijas Vēstnesis, pielikums „Jurista Vārds”, 33(786), 12-17.

Zavackis, A., Kālis, E. (2016) *Riska un vajadzību novērtēšanas izvērtējums: Riska līmeņa noteikšanas kvalitātes un RVN instrumenta prognostiskās validitātes pārbaude*. Valsts probācijas dienests: Rīga. Pētījums ziņojums pieejams Valsts probācijas dienestā.